

Fig. 1. Nordlunde. Ydre. set fra sydøst.

NORDLUNDE KIRKE

LAALANDS NØRRE HERRED

Kirken, der siden 1687 har været *anneks* til Horslunde, var tidligere annekteret Vesterborg¹. Om dens historie i middelalderen er intet oplyst, men den hørte efter reformationen under kronen², indtil den 1686 blev overdraget Peder Brandt til Pederstrup³ (sml. oblatæske s. 568), som udvirkede, at kirken blev annekteret til Horslunde. Med hovedkirken kom den under grevskabet Christianssæde, hvis besiddere var greverne Reventlow, og forblev under dette, indtil den overgik til selveje 1. januar 1915.

Kirken ligger nordligt i den lille by. Kirkegården er på alle sider omgivet af en mur af kløvet kamp med vingetegl, som o. 1920 har afløst et kampestensdige⁴. Mod syd findes en jernlåge.

Kirken består af romansk kor og skib og et nyere våbenhus, alt af røde mursten. På kirkegården har tidligere stået en klokkestabel.

Den romanske kirke er bygget af gode og usædvanlig velbrændte munkesten i vendisk forbandt. Så at sige alle bindere og ikke få løbere er sortbrændte. Ved de oprindelige vinduesfalse og på pilasterhjørnerne er løberne sildebensriflede, ved østvinduet ligger riflingen på to af stenene under en tynd, sort glasur. Kor og skib har hjørnelisener, dog ikke skibets østgavl. Den oprindelige sokkel, som sikkert har været profileret, er overalt erstattet af en murfod af kløvet kamp. Den på en opmåling fra 1876 viste rigt profilerede sokkel på koret⁵ er

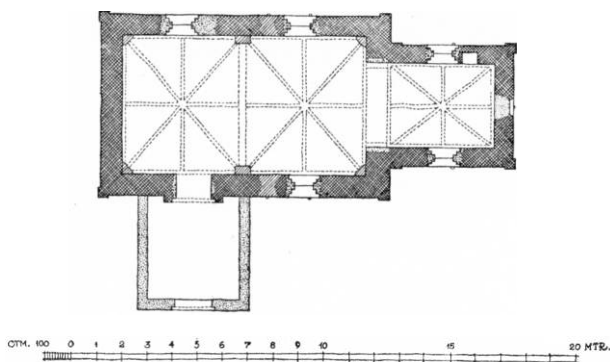

Fig. 2. Nordlunde. Plan. 1:300. Målt af Marinus Johansen 1941.

næppe troværdig. En samtidig tegning (i Nationalmuseet), der angiver at forestille en detaille af skibets sydside, viser mere sandsynligt en vulst under det rulskifte, der stadig findes.

Korets østgavl (fig. 3) har været et meget pynteligt lille stykke murstensarkitektur. Det tilmurede, romanske vindue har fremspringende sålbænk med vulstforkant støttet af en formstenssøjlestav. Det helstens stik er muret af kilesten og omgives af et løberskifte af formsten, der hver har tre ophøjede rudefigurer (sml. Vindeby sydportal s. 517). Over vinduet en buefrise af tynde, krumme formsten på kvadratiske binderkonsoller med ornamenter, der i kraftigt relief er formet efter brændingen; de viser foruden lilje- og stregornamentik mandehoveder og en nøgle og svarer ganske til konsollerne på Vindeby kirkes østgavl (se s. 516). Over buefrisen ligger et rulskiftemuret, skævt savskifte under en tilbagespringende hulkehl, hvorpå der i gavlens midtakse står en halvsøjle, der ender i en dyrehovedkonsol. Over konsollen er gavlen ommuret, og det kan derfor ikke ses, hvad halvsøjlen har båret, muligvis har det været de midterste ben af et tvilling-spærstik, hvis ydre ben dannedes af en udkrægning langs taglinien. Gavlkammene med tinder er nye. På begge korets langmure anes under de moderne vinduer spor af borthuggede søjlestave fra romanske vinduer. Gesimserne er nye.

Skibets østgavl viser forneden uregelmæssigt murværk, der tyder på, at koret er bygget først. Hele østgavlen over kortaget er nymuret. Skibets sydportal er stadig i brug og sidder i et kraftigt fremspring, der er tykt overkalket. Portalen har udvendig en falset rundbue; de indre led er borthugget. Også indvendig har døren været rundbuet. Øst for portalen er et romansk vindue bevaret tilmuret. Det har helstens stik omgivet af et løberskifte af utildannede sten, dets fremspringende sålbænk og dennes støttesøjle er borthugget. Under det moderne vindue ved siden af spores den borthugne halvsøjle fra et tilsvarende vindue. Gesimsen er ny, men på våbenhusloftet ses i det ganske for-

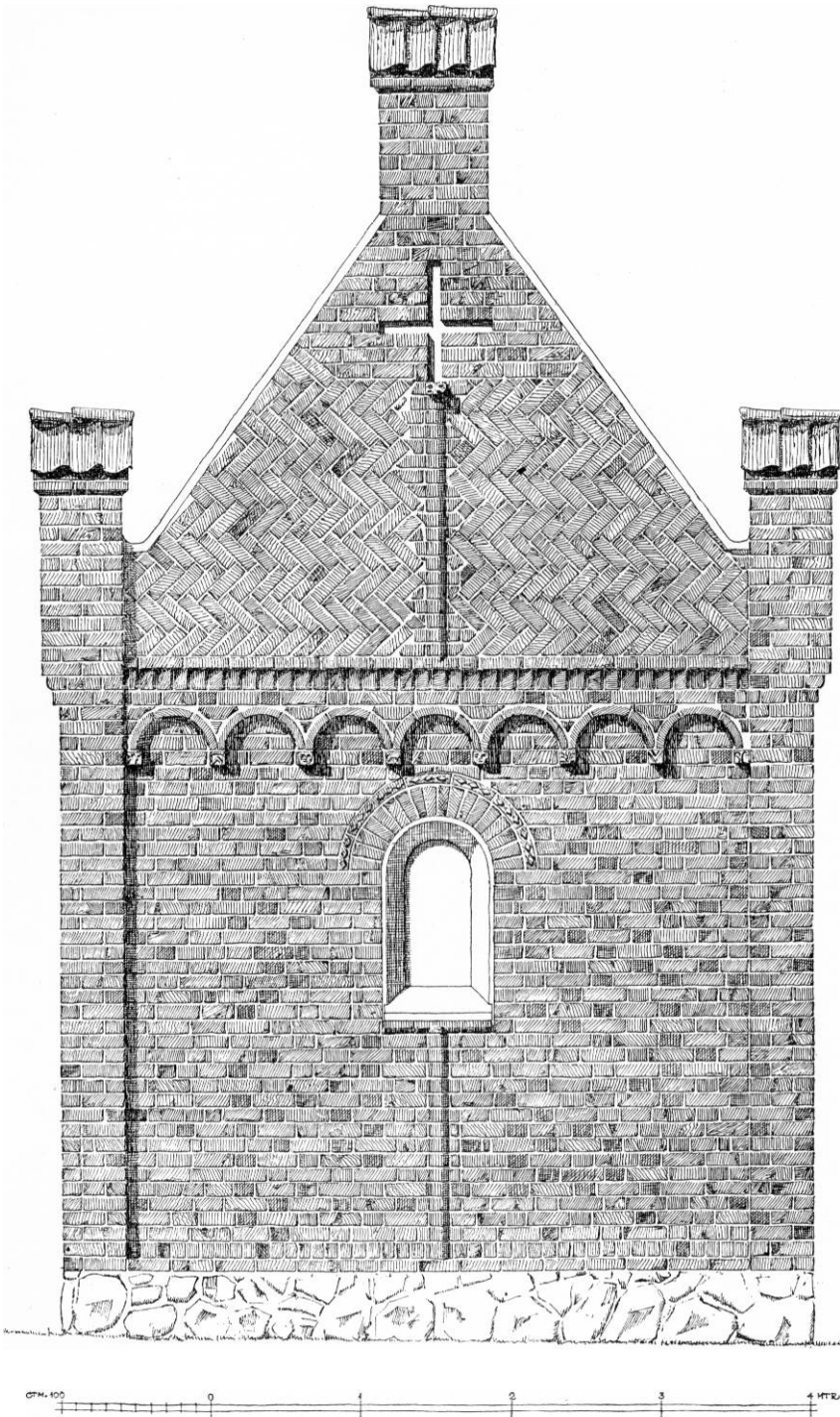

Fig. 3. Nordlunde. Korets østgavl. 1:50. Målt af Marinus Johansen 1941 (s. 564).

huggede murværk en fremspringende sten med rundet underside fra den oprindelige gesims. På skibets nordside er ethvert spor af portalen forsvundet, men der er som på sydsiden rester af to tætsiddende vinduer; afstanden har fra midte til midte været 153 cm. Gesimsen er ny. På skibets vestgavl afsluttes hjørnelisenerne foroven med en skråkant, og i rejsehøjde ligger et polsk skifte på fladen. Herover er gavlen nymuret med sit glamhul og blændingsdekoration.

I *det indre* er kirken glatpudset, så alle gamle detaljer er skjult. Korbuen er senere udvidet og gjort spidsbuet. Indersiden af korets gavle er muret i munkeforbandt med en næsten glittet, meget skæv rygfluge. Skibets mure har udglattede fuger, der indtil rejsehøjde er dækket af puds, som også går ind i buesmigen på det helstens kilestik i det romanske vindue, hvor der ikke spores noget ældre pudslag.

Ændringer og tilføjelser. I korets nordmur er indhugget et gotisk skab (se s. 570). I kor og skib er indbygget otteribbede krydshvælv, der næsten er kuppelformede. Hvælvene har halvtstens vægbuer undtagen på korets østmur. Gjordbuen er helstens. Ingen overribber. Alle buer står nu rødmalet med hvide fuger. 1784 omtales trækarmene i de to sydvinduer (syn), 1813—15 ønskede man et nyt vestvindue »i stedet for de to små, som forrige år [1813] blev tilmuret« (syn), og 1846 blev korets østvindue forlangt tilmuret (syn). Ved hovedstandsættelsen 1863 blev under hele kirken lagt sokkel af kløvet granit, og der blev indhugget store jernvinduer med cementpudsede indfatninger. Samtidig blev gavlkamme og tinder fornyede.

†*Klokkestabel* kendes bl. a. fra præsteindberetningen 1756 og fra en omtale i 1805, da den manglede beklædning (syn). Den antages at være nedrevet midt i 1800-årene, da klokkerne blev ophængt bag en lem i vestgavlen af kirken⁶.

Våbenhuset er fra 1863, med spidsbuet tøndehvælving af brædder.

Tagværkerne er alle nye.

Kirken, der inden våbenhusets opførelse stod hvidkalket, er nu afrenset og dækket med vingetegl. Gulvet består i kor og skib af røde og gule lerfliser, i våbenhuset af grå cementfliser.

INVENTAR

Alterbordet består af fyrrepanel, hvis forside er stafferet med et brokademønster i ung-renaissance, malet med lysgrøn bundfarve og mørkgrønne ranker og symmetriske skjolde på tynd kridtgrund. De oprindelige rammestykker er fjernet⁷.

†*Alterklæde* af rødt fløjl, nævnt 1690⁸.

Altartavle fra 1864. Et maleri af Kristus og den samaritanske kvinde ved brønden, signeret N. A. Lytzen 1864, i samtidig ramme med trekantgavl.

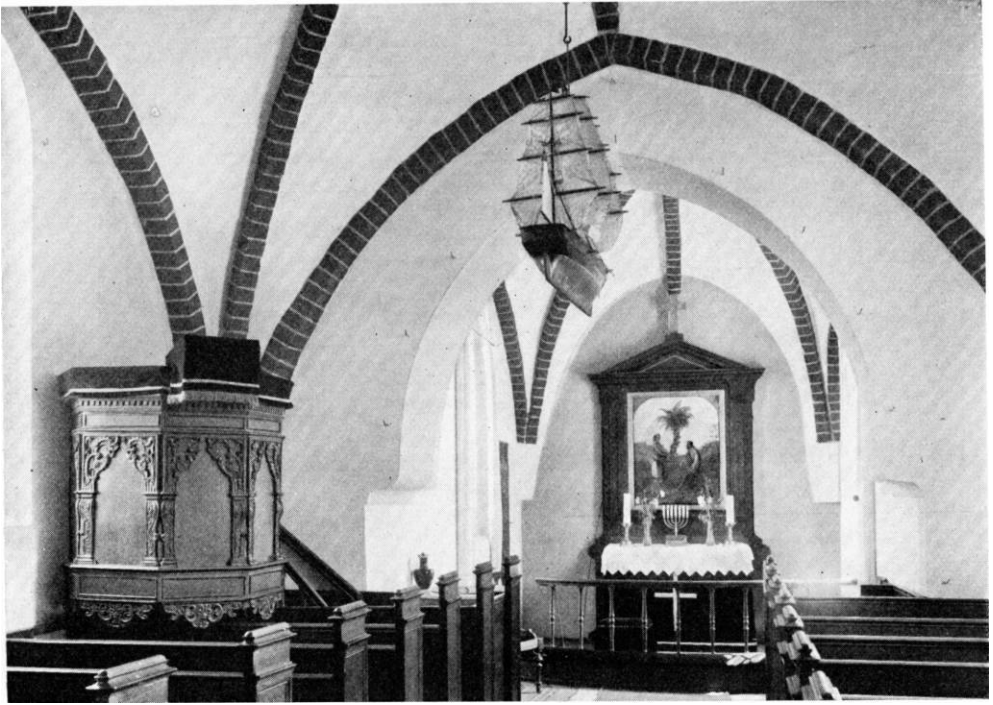

Fig. 4. Nordlunde. Indre, set mod øst.

E. Skov 1950

**Altertavle* fra slutningen af 1400'rne. En gotisk, trefløjet skabstavle af nordtysk arbejde. Midtskabet rummer en udskåret korsfæstelsesscene under en baldakin bestående af tre rundbueslag med rankeagtigt stavværk. Under korsene med de tre næsten helt rundt skårne figurer står seks figurer i højt relief. De fire, som vender frontalt mod beskueren, er fra venstre: Johannes Døberen med lam og bog, Maria, Johannes Evangelist med bogpose og Margrethe med krone på hovedet og bog i hånden, hvorpå en drage sidder. Yderst langs skabets sider to figurer i profil, ragende op over de andre, til venstre Longinus og til højre en soldat. Den oprindelige staffering på kridtgrund er stærkt restaureret. Dragterne er forgyldte med brokademønster indstemplet i krideringen og blå eller violet foer. Grålig karnation og mørkgrønt jordsmon, mens korsene står mod en nyere opmalet gylden baggrund. På fløjenes inder-side fire velbevarede malerier på kridtgrund med scener fra Johannes Døberens historie (fig. 6). Øverst til venstre: Johannes prædiker for Herodes og hans følge foran en arkaderække, herunder: Salomes dans ved Herodes' gæstebud; Herodes sidder i højsædet for bordenden og gæsterne på den faste bæk langs vinduerne, som har små blyindfattede ruder med våbenskjolde i midten. Foroven til højre: Døberens halshugning i fængselsdøren i overværelse af Salome. Forneden: Salome og hendes moder med det afhuggede hoved ved gæstebudet. Malerierne

adskilles to og to af en gylden akantusbort. Figurerne er iført fornemme senmiddelalderlige dragter med gyldne brokader, fantasifulde hatte og snabelsko. På fløjenes ydersider er malet to helgener. Til venstre en bispeligen med en due på skulderen, bogpose i den ene hånd og bispestav i den anden, iført lang hvid messeskjorte, grøn messehagel og korkåbe med violet foer, muligvis biskop Kunibert af Köln. Til højre en hellig abbed læsende i en bog og med stav i højre hånd, klædt i sort munkedragt og violet hue. Baggrund og rammeværk rødt med liljeagtige blomster eller rosetter, oprindeligt malet med sølv, men nu helt sorte. Midtskab og fløje kronet af en række store, udskårne treblade, forgyldt som det øvrige rammeværks inderside. Dette har inderst en blåmalet hulkehl, hvori der med mellemrum sidder små, forgyldte rosetter af bly. Predellaen (fig. 5) har et maleri af Kristus omgivet af helgener, fra venstre: Gertrud, Eulalia, Mauritius, Apollonia, Katharina, Laurentius, Maria Magdalena og Ursula. Rød baggrund med sort, groft malet blomstermønster (oprindeligt sølv). 1844 indsendtes tavlen til Nationalmuseet af grev Reventlow til Christianssæde.

†*Altertavle*, nævnt 1833 som indeholdende et godt, men noget beskadiget maleri af nadveren, flyttet fra Vesterborg kirke⁹.

Altersølv. *Kalk* fra 1650—1700, med overdel fra 1868. Enkel, sekstunget fod, der slutter sig direkte til den fladrunde knop, der har seks tunger på over- og undersiden og mellem dem ruder med prikket bund og versalerne IESHUS. Over et lille sekskantet skaftled en glat knop og stort bæger med graveret »Nordlunde Kirke 1868«. På fodpladen er stemplet to stiliserede liljer. *Disk* fra 1868, forgyldt, med påloddet krucifiks på oversiden og kirkens navn og årstallet på undersiden. *Oblatæske* fra 1706, som Horslunde (s. 556) og med samme våben og mestermærke, men mindre. På låget indridset »Norlunde Kiercke« med skriveskrift. *Vinkande*, sort, af københavnsk porcelæn.

†*Altersølv*. 1) *Kalk* og *disk* med årstal 1664 og navnene Peder Jensen Torp og Margrethe Peders Datter samt bomærkeskjold, nævnt 1756 (præsteindb.) 2) En lille, forgyldt *kalk* med *disk* af tin nævnes 1690⁸.

Alterstager, senmiddelalderlige, 24 cm høje. Fod med stejle sider på tre poteformede fødder, let konisk skaft med skarpkantede profilringe og bred lyseskål.

**Røgelsekar*, gotisk, kugleformet, af malm, 19 cm højt. Foden har let kon-

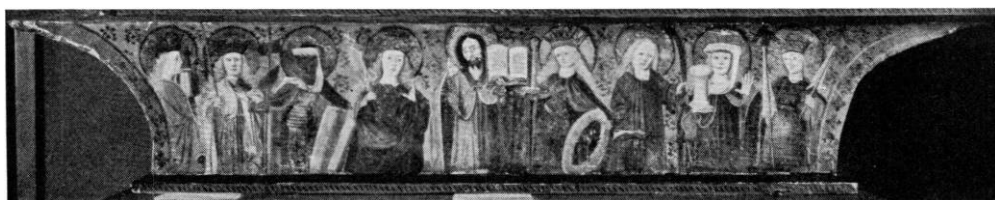

Fig. 5. Nordlunde. Den tidligere *altertavles predella (s. 568).

L. Larsen 1950

Fig. 6. Malerier på indersiden af fløjene på den tidligere *altertavle (s. 567),

Fot. i NM.

kave sider og en lille vulst foroven. Skålen har et rundt røghul under hver af de tre øskener, mens det beskadigede lågs huller er trekløverformede. Øverst en cylindrisk lanterne med fladt tag og korsspir. Karret er pynteligt prydet med indslåede streger og cirkler og hænger i tre jernstænger, som foroven er samlet i en rund plade. Omtalt 1690 som et instrument af kobber til at hente ild i⁸. Siden 1878 i Nationalmuseet.

Døbefont, senromansk, fra o. 1250, af tre sten (kalksten). Et gotlandsk eksportarbejde af bægerbladtypen. Fodens brede hulkehl danner overgang til et forkortet, keglestubformet skaft, der foroven afsluttes med en rundstav. Kummen smykkes af skarptskårne, rundbuede blade. Tvm. 76 cm (Mackeprang: *Døbefonte* s. 413).

Dåbsfad fra 1800'ernes slutning, af kobber. I bunden en drevet fremstilling af Jesus på jomfru Marias skød, tilbedt af engle.

†*Dåbsfad*, nævnt 1876, af messing med drevne ornamenter på kanten, i bunden Adam og Eva ved kundskabens træ. Det er rimeligvis dette fad, som også findes omtalt 1690⁸.

Dåbskande, fra 1800'erne, af tin.

Prædikestol, nyere, af fyrretræ. De fem fag er i storfelterne smykket med støbte blyornamenter, bestående af svungne, rankeprydede pilastre i Jørgen Ringnis' manér (sml. stolestader i Nakskov, s. 112 f), men anbragt med ydersiden ind mod feltets midte, og derover som »bueslag« to trekanter af helt opløst bruskværk. Under stolen fem hængestykker med masker og bruskværk, ligeledes afstøbninger. Egetræsmalet. I skibets nordøsthjørne. 1784 stod den tidligere †*prædikestol* på sydsiden (syn).

Stolestader fra 1800'erne; høje, smalle gavle med forsænket, profilindrammet felt og profileret kronliste.

†*Stolestader*, anskaffet 1741 (præsteindb. 1756).

Degnestol i ung-renaissance fra o. 1575, men stærkt omdannet. I forsiden sidder seks fyldinger, tre høje og tre smalle, adskilt af et vandret gennemløbende rammestykke. Over smalfyldingerne, som er vendt med bagsiden fremad, er den oprindelige gesims fjernet og erstattet af en nyere kronliste. Nyere gavlplanker. Overmalet med lys egetræsfarve, hvorunder ses grågrønne farvespor. I korbuen mod syd.

Vægskab (fig. 7) sammenstykket af dele fra forskellig tid, 152 cm højt, 61 cm bredt og 43 cm dybt. Af de fire gotiske karmstykker har de to lodrette hver fire rektangulære stavværksfelter og topstykket eet stort felt med stavværks fiskeblærer, rundbueslag og trepas. I åbningen sidder nu en smal ung-renaissance dør med to fyldinger; for at gøre døren bredere har man i nyere tid øget den med det ene karmestykke. Nye hængsler, men de gamle gangjern sidder stadig på døren. Stor lås med hjerteformet afslutning, og midt i dørens

øvre fyldning en gribering i roset af smedjern. Under den nuværende egetræsmaling ses ældre farverester, især rødt. Indmuret i korets nordvæg.

†*Kiste*. »En liden arch, ikun som et skrin ubeslagen«, nævnt 1690⁸.

†*Pulpitur* i kirkens vestende, nævnt 1813 og 1863; sidstnævnte år krævedes det fjernet (syn).

Pengeblok fra 1802, 80 cm høj. I forsiden en lem med overfald og krampe til hængelås. Øverst på skaftet årstallet med jerncifre. Pengeslidse af blik med mange naglehoveder. Egetræsmalet, i våbenhuset. †*Pengeblok*. »En liden blok til de fattige« findes nævnt 1690⁸.

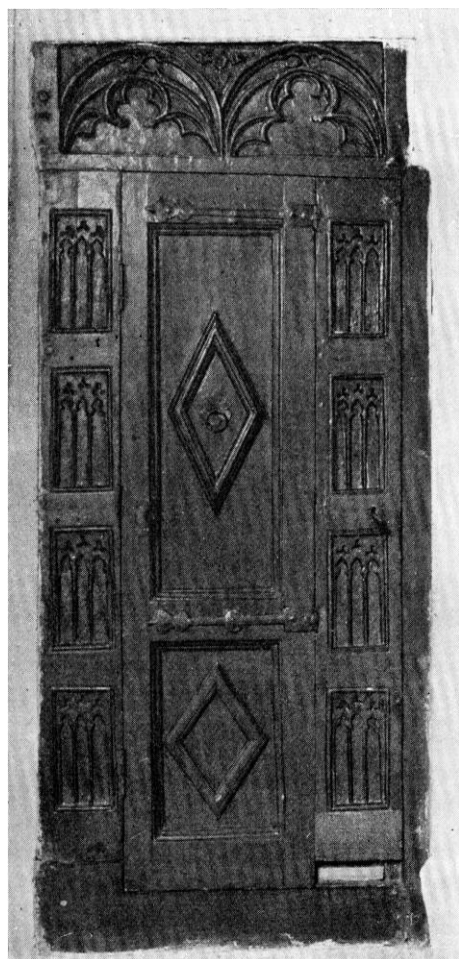
†*Klingpunge*. To tavlepunge, nævnt 1690 som ubrugelige⁸.

Kirkeskib. Nyere, tremastet fuldrigger »Pax«.

Klokke, senmiddelalderlig, med delvis ulæselig minuskelindskrift om halsen. På hankene dobbelt tovsnoning. Tvm. 61 cm (Udall s. 184). Ophængt i skibets vestgavl.

†*Klokker*. 1) På to skippund (320 kg), afleveret ved klokkeskatten 1528. 2—3) 1690 nævnes to små klokker, der da har hængt i stabelen (sml. s. 566). Den ene omtales flere gange mellem 1690⁸ og 1820 (syn) og fra 1764 som revnet¹⁰.

1876 findes klokke nr. 1 i Horslunde (s. 559) — muligt ved en fejltagelse — nævnt under Nordlunde.

E. Skov 1949

Fig. 7. Nordlunde. Skab i korets nordvæg (s. 570).

KILDER OG HENVISNINGER

Provstebroprotokol 1685—1829, synsprotokoller for nørre herred 1829—48 og for vestre provsti 1849—61 (LA); visitatsbog for biskop Ramus m. fl. 1732—1803 (Fyns Stifts Bisparkiv, LA, Odense). — Jordebøger, Herredsbøger m. m. 1568—1717 (Stiftsøvrighedsarkivet, LA). — Museumsindberetninger af J. Magnus-Petersen og C. Engelhardt 1876, V. Koch 1892, M. Clemmensen 1915, Aa. Roussell 1941 og Gertrud Købke Knudsen og E. Skov 1949.

V. Koch: Notesbog III. 1892—93. S. 9 f. (NM). M.Clemmensen: Notesbog III. 1915. S. 67—72 (NM).

¹ Haugner: Nørre Herred s. 238; Kronens Skøder II, 585. ² Fortegnelse og diverse Dokumenter vedkommende Kirker og Sognekald, 1666 (HA). ³ Kronens Skøder II, 584 f. ⁴ Haugner s. 238. ⁵ Storck og Clemmensen: Danske Teglstenskirker 1918, pl. 23. ⁶ Haugner s. 235. ⁷ Gengivet i »Danske Teglstenskirker« pl. 24. ⁸ Jordebøger, Herredsbøger m. m. ⁹ Larsen: Laaland Falster I, 84. ¹⁰ Visitatsbog for Biskop Bamus m. fl. 1732—1803.

Fig. 8. Nordlunde 1797.